

Naturskyddsföreningen

YSTADNATUR

*Tema:
Sandhammaren*

NR 53 ÅR 2015

Innehållsförteckning

YstadNatur Nummer 53 År 2015

Ledare.....	3
Sandhammaren – något enastående!	4
Praktnejlika i Sandhammaren-Hagestad.	9
Sandhammarens kust tuff mot sina invånare.	12
Sandhammaren och dess fjärilsfauna	18
Strandskyddet är till för dig, djuren, växterna och naturen!	26
Grodor ur ett skånskt perspektiv	27
Marinbiologiska kontroller i Ystads kommun	28
Strålning - en hälsorisk	36
Verksamhetsberättelse 2014	38
Kallelse till kretsstämma.....	43

Redaktion: Bert Rydhagen, Lisbeth Borgström, Ingrid Wilén, Raija Lanås och David Altengård

Grafisk form: David Altengård, kontakt@davidaltengard.se

Omslagsbild: Sandhammarens strand fotograferad av David Altengård

Styrelse:

Bert Rydhagen <i>ordförande</i>	0411 169 79	bert.rydhagen@telia.com
Raija Lanås <i>vice ordförande</i>	0700 44 78 16	raija.lanas@skola.sydgygym.se
Bengt Celandér <i>sekreterare</i>	0411 174 39	bengtcelander@hotmail.com
Lisbeth Borgström <i>kassör</i>	0411 125 16	lisbeth.borgstrom@telia.com
Kurt Ivarsson	0708 95 23 18	kurt.ivarsson38@gmail.com
Helén Nilsson	0411 120 45	helen-n@telia.com
Margareta L Nørregård	070-669 45 59	hage44@swipnet.se
Simon Lundin <i>suppleant</i>	0737-708705	simonlundin@hotmail.com
Ingrid Wilén <i>suppleant</i>	0702 26 37 49	ingridwilen@gmail.com
Lena Holmquist <i>suppleant</i>	073 806 45 84	lena.holmquist@hotmail.com
Anja Sangberg <i>suppleant</i>	0707 68 93 34	anja-larsson@hotmail.com

Adress: NFY c/o Bert Rydhagen, Snapphanegatan 7, 271 36 Ystad **Plusgiro:** 17 06 11-8

Ordföranden har ordet

Sandhammaren – himmel och helvete!

Att Sandhammaren är en plats som väcker känslor finns gott om vittnesmål om. Mycket har skrivits om Sandhammaren. Berättelser om de många tragedier som utspelats när skepp strandat på de grunda sandrevlarna och slagits sönder av stormarna. Berättelser om de sjömän som lyckligen förts i land av räddningsbåtarna. Bilder av de många konstnärer som fångats av naturen och ljuset. Vetenskapliga verk om den unika natur som skapats av sol, vind, sand och hav. Verbala skärmytslingar när den smala vägen proppas igen en varm sommardag och alla vill parkera högst femtio meter från stranden.

Vad väcker känslor i dag när det gäller Sandhammaren? När det gäller naturen har ett par frågor väckt debatt. Vad händer när stora mängder sand flyttas från Sandhammaren för att läggas ut på den eroderande stranden i Ystad? Vad händer när den tätande skogen

minskar biotoper för värmeälskande insekter? Länsstyrelsen vill, och har börjat, skapa sandblottor genom att fälla skog och riva upp grässvålen. Får man göra så?

Vi vill med detta nummer av YN ta upp aktuella aspekter på Sandhammaren. Utrymmet i tidskriften är begränsat men vi hoppas på många synpunkter från våra läsare. Kanske för ett kommande nummer, men vi har möjlighet att publicera inlägg på vår hemsida. Välkomna med Era synpunkter!

Vi saknar verkligen reaktioner från våra läsare!

Bert Rydhagen

Sandhammaren – något enastående!

”Därför är ett område sådant som Sandhammaren med sin storslagna ödslighet något enastående i vår sydligaste provins. Det ligger där i förnäm avskildhet från turistström och badgäster, och få är också de främlingar som söka sig dit...”

(Valentin Norlind, Sveriges Natur, Naturskyddsföreningens årsskrift 1913)

Valentin Norlinds ord kan inte bättre beskriva min upplevelse när jag 1965 för första gången besökte den lilla stugan mina svärföräldrar hyrt på Sandhammaren. Stugan, eller ålaboden, låg, tillsammans med två andra, 250 meter från stranden, ungefär mitt emellan fyren och Tyge å:s mynning.

Någon bilväg fanns - och finns ännu ej. Allt som behövs för livets nödtröft måste bäras längs en slingrande sandig stig genom backaskiftenas skog, lustigt formad av krokiga tallar, ekar och någon björk. Det som en gång kallades flygsandfältet med en terräng likt ett upprört hav och där det än i dag finns sandfläckar där vegetationen ej lyckats rota sig.

Den mödosamma vandringen med tunga väskor, barn som ville bäras fick dock alltid sin belöning. Vid stigens slut öppnade sig nämligen landskapet, sanden lyste bländande vit med sina vackra gulgröntsilvriga bestånd av strandråg. I fonden glittrade havet blått längs en bred inbjudande sandstrand befolkad av endast några få badande. Ett Robinsonleverne på naturens villkor tog sin början.

Ingen el. Ingen telefon. Den höga grundvattennivån möjliggjorde dock en grävd brunn vars vatten gick utmärkt att dricka även om smaken lämnade en del därefter. På lämpligt avstånd från stugan, i en sänka, fanns utedasset - utan dörr för ventilationens skull.

Maten lagades på en gashäll. Kylskåpet utgjordes av ett betongrör nedgrävt i sanden i skuggan av stugan.

Under de nära 20 år vi hade tillgång till stugan blev strövtågen i backaskiftena många. Fortfarande kan jag med hjälp av de kännetecken jag lärde mig då finna de ställen där kantarellerna finns.

I sammanhanget minns jag mitt skräckblandade möte med Sandhammarens älg. Med böjt huvud spejande efter kantarell rörde jag mig sakta över mosstäckt mark då ett ljud lyfte min blick. Två meter framför mig reste sig älgan, störd i sin middagsslummer. Både lika överraskade stod vi och tittade på varandra under flera sekunder. Jag minns att jag tänkte; Vad gör jag om den anfaller. Jag är alldeles ensam, ingen vet var jag är. Älgen valde dock att vända helt om och försvinna in bland träden. Ett möte jag aldrig kommer att glömma. En älg är stor!

Foto från 1965.

Sandhammaren – fortfarande under uppbyggnad?

I Svensk Geografisk årsbok 1958 anger Jan Davidsson i uppsatsen Sandhammaren, några synpunkter på marin uppbyggnadsteknik en teori för hur Sandhammaren bildades.

Under litorinatiden för 7 till 8 000 år sedan stod vattnet högre. Sannolikt sträckte sig också Kåsehuvud längre ut i sydostlig riktning. Med hjälp av stormvindar eroderades Kåsebergaåsen (som hade bildats något 1 000-tal år tidigare) och materialet transporterades österut vilket resulterade i uppbyggnad av den halvmåneformade Sandhammaren. Efterhand som havsytan närmade sig den nuvarande avtog erosionen.

Enligt Davidsson närmade sig kusten ett jämviktstillstånd som dock ännu ej uppnåtts vilket han anger är upphov till erosionen vid bl.a. Löderups strandbad. Han visar också genom kartmaterial att kusten vid Sandhammaren har vuxit en god bit under åren 1861 till 1957.

forts. nästa sida

Kusten har alltså under modern tid skurits tillbaka mellan Löderups strandbad och Sandhammaren, medan den vuxit utåt därifrån till Mälarhusen.

Resonemanget är intressant och skulle kunna innebära:

- att Sandhammaren ännu ej är färdigbildad

- att de utsatta strandägarna längs sydkusten kanske måste inse att de ej kan mäta sig med naturens krafter om det ej satsas orimliga summor i strandskydd

Jag minns också vad en numera avliden gammal fiskare på Sandhammaren konstaterade:

”Sjön, den tar vad den vill ta”

Sandhammaren – en skeppskyrkogård

Sandhammaren visar sig under sommaren oftast från sin vänligaste sida. Dagarna är soliga och varma. Nätterna, då havet ofta lägger sig blankt och skenet från fyren spelar (vilket den tyvärr ej gör längre) över trädkropparna, är lugna men kyliga och fuktiga. Inte sällan lägger sig dimman över havet och mistlurens trygga bröl (finns ej heller i dag) blir

det sista man hör innan man somnar.

Men kanske finns det få platser där naturens krafter kan vara lika uttalade som på Sandhammaren. Flera nätter har åskan väckt oss. Regnets våldsamma buller på papptaket, de ljungande blixterna över havet samt knallarna som tycks få extra kraft med hjälp av havet innebär att den lilla stugan bokstavligen vibrerar. Känslan av hjälplöshet och att man endast är en liten ”plutt” utan någon som helst möjlighet att påverka tingens ordning är mycket uppenbar när åskan går över Sandhammaren.

Även när höststormarna sätter in, då regn och blåst skakar stugan och får fönstren att skallra. Då havet blir hotfullt, fradgande mörkblått, inser man att det fanns fog för sjömännens rädsla att passera Sandhammaren.

Det var främst under segelfartygens tid som Sandhammaren blev beryktad som skeppskyrkogård. Det finns de som anser att det i Sverige finns ingen plats där så många fartyg strandat som vid Sandhammaren.

När stormen rasade från ost och fartygen tagit ned seglen fångades fartyget obönhörligen i den starka ström som förde in mot grunt vatten med förrådiska strandrevlar. Inte sällan kunde ett stort strandat skepp

på endast några dagar försvinna ned i sanden. Det finns mycket begravt, sjömän och gods, längs Sandhammarens så sköna kust.

Julstormen 1904

Frans Löfström beskriver i näst sista kapitlet i boken Kring Sandhammaren denna fasanfulla storm som tack och lov inte har upprepats – än!

Stark västlig vind hade rått under flera dagar. Ofantliga vattenmängder hade pressats in via Öresund och Bälten. Så vände plötsligt vinden till ost. Vattnet började strömma ut likt en flodväg som ödelade allt längs kusten. Händer detta i dag hotas mycket stora värden.

Backaskiftena - av människohand förändrat

Som tydligt framgår av de två bilderna tagna med cirka 50 års skillnad har landskapet radikalt förändrats. Innanför den andra strandvallen fanns på sextioalet en bred ljungbeväxt remsa innan skogen tog vid. Ett öppet område med god sikt. Så är det inte längre. Tallarna har tagit över. Sikten finns ej längre. Det har blivit ungskog.

Samma gäller området mellan de två strandvallarna. För 50 år sedan fanns här endast låg vegetation av strandråg och andra växter. Nu ses här också begynnande skog.

Nu är detta enligt min mening inte märkligt. Alla landskap, utom möjligen betesmark, förändras genom tiden. Ny växtlighet infinder sig på bekostnad av tidigare med en hastighet som dock tycks accelerera.

forts. nästa sida

Kanske beroende på mänskliga aktiviteter som exempelvis närings- och koldioxidutsläpp.

Men har inte alltid människohand format en mångfald av våra landskap. Begränsar vi oss till Sandhammaren finns två utmärkta redogörelser av landskapets förändring de senaste 300 åren. Jag tänker på Frans Löfströms Kring Sandhammaren och Hans Olssons Vegetationsförändringar kring Sandhammaren, Skånes Natur 1972.

Båda bygger sin historieskrivning på samma källor, Cronberg 1762 och Dahlbom 1777/78. Kort återgivet fanns i början av 1700-talet på Sandhammaren en mäktig ekskog. Om denna var planterad är osagt men däremot tycks det vara klarlagt att Karl XI lät hugga ned skogen. Därvid uppstod flygsandfältet. Sanden förorsakade problem och under många år försökte man, utan att lyckas, binda sanden genom att plantera bl.a. tall och ek. Misslyckandet berodde i första hand på att ingen tog ansvar för projektet. Först i mitten av 1800-talet tog man på allvar tag i problemet genom att plantera främst tall och i viss mån ek. Sakta bildades undervegetation och under de senaste hundra åren har skogen lagt sanden till ro. Även om det än i dag finns stora nakna fläckar

av sand i skogen.

Slutsatsen blir dock att Sandhammaren under överskådlig tid har varit ett landskap förändrat av människohand. Detta hindrar inte att Sandhammarens unika naturvärde är oändligt värdefullt än i dag och att skyddet är en viktig åtgärd inte minst för framtida generationer men har också ett vetenskapligt värde.

I dag kan man konstatera att alla landskap, t.o.m. sett ur ett globalt perspektiv, är på väg att förändras av människohand till följd av den växthuseffekt vi skapat under de senaste årtionden.

Till Sandhammarens lov avslutar jag med en strof ur diktsamlingen Gyllenhöst av författaren och konstnären Nils Sonesson som var sommarboende i en av våra grannstugor på 30- och 40-talet.

Till mitt hav

Har jag flytt från bojar och tvång...

Vid din strand –

Vid din strand nu mitt hjärta fått ro

Och vaggas av böljornas sång

Sven Persson

Brösarp juni 2014

Praktnejlika i Sandhammaren-Hagestad

Praktnejlika, med sina djupt fransade, ljusröda kronblad, anses av många vara en av vårt lands vackraste blommor. Blomfärgen kan variera från ljus mörkrött över ljusrött till vitt med en rödlätt ton. Det är flerårig art, som blommar under juli till september månad. Praktnejlika är en sällsynt raritet, som är fridlyst i hela landet.

Praktnejlika är känd från Sandhammaren och Hagestad sedan 1838. Nejlikan har en märklig utbredning i landet, då arten förekommer dels i Skåne och södra Halland i sydligaste Sverige, dels i gränstrakten mot Finland i norra delen av landet. Totalt förekommer praktnejlika på ett tjugotal platser varav hälften i södra Sverige. Utbredningen är resultatet av att arten haft två olika invandringsvägar, dels en sydlig från Europa och Danmark, dels en östlig via Finland till norra Sverige.

Praktnejlika är en starkt hotad art enligt Sveriges förteckning över rödlistade arter. Den tillhör en grupp arter vars överlevnad inte är långsiktigt tryggad. Detta gäller särskilt praktnejlikans förekomster i södra Sverige och Sandhammaren - Hagestad, där artens växtplats och population kontinuerligt minskat under lång tid.

forts. nästa sida

VÄXTPLATSER – de öppna markernas blomma

Praktnejlika tillhör odlingslandskapets naturbetesmarker och är knuten till mark med grässvålar som utvecklats och formats av betesdjur under många hundra år. Praktnejlika växer företrädesvis på sandig, valdränerad mark, som hålls öppen genom bete. Under en övergångstid kan nejlikan gynnas av upphörd hävd och kan då blomma i stor mängd. Utebliven hävd leder emellertid på sikt till att nejlikan konkurreras ut av högvuxna gräs, buskar och träd och det är då bara en tidsfråga, innan arten försvunnit.

VÄXTPLATSER - i Sandhammaren - Hagestad

Praktnejlika förekommer idag på tre platser i Sandhammarenområdet, där nejlikan blommar årligen. Alla växtplatserna ligger i skogsbyn eller i utkanten av skog, där ljustillgången fortfarande är tillräcklig. Praktnejlika växer tillsammans med liljekonvalj, backnejlika och ängskovall på lite artrikare och bättre mark i anslutning till ängskskog. I tallplanteringar och täta skogsområden har praktnejlikan försvunnit sedan länge. Praktnejlika började minska i området, när

plantering av barrskog inleddes och betesdriften upphörde. När betesdjuren försvann kunde eken etablera sig och bilda glesa ekskogar, som med tiden blev allt tätare och mörkare. I täta skogsmiljöer överlever inte praktnejlika! Under de senaste cirka 50 åren har mer än hälften av de kända växtplatserna med nejlikan försvunnit.

1970 konstaterades att praktnejlika förekom i ”några kraftiga bestånd på öppen gräsmark” inom ett område. Idag återstår endast en liten spillra av de kraftiga bestånden i ett glest trädbevuxet område.

Praktnejlika förekom i större och rikligare bestånd på Sandhammaren och i Hagestad under 1800- och 1900-talets början, när gräsmarker och ljunghedar hölls öppna av betesdjur. Nejlikan förekom sannolikt i ett större sammanhängande utbredningsområde under den tid området betades, även om djuren gärna åt upp nejlikan som smakar bra. Träd och buskvegetation, som vuxit upp i området, har kvävt stora delar av förekomsten och splittrat populationen i mindre bestånd, vilka i sin tur splittrats i ännu mindre delpopulationer. Under den senaste 15-årsperioden har antalet delbestånd på nytt mer än halverats i antal. Samtidigt måste

konstateras att det är en uppenbar risk att de tre kvarvarande förekomsterna på sikt går samma öde till mötes, om växtplatserna inom naturreservatet inte hålls öppna och fria från skuggande träd och högvuxen vegetation.

Någon föryngring och nyetablering av plantor har inte noterats i området på mycket länge. Frågan är om det över huvud taget skett under de senaste 100 åren? Praktnejlika är livskraftig och långlivad på platser, där den fått fäste och trivs.

Praktnejlika har under den senaste 25-årsperioden blommat och rapporterats från totalt 7 platser inom Sandhammaren-området, som omfattar de båda naturreservaten Sandhammaren och Hagestad. Från Hagestad har arten inte blommat eller rapporterats under den senaste 10-årsperioden. Nejlilkan är numera

endast känd från Sandhammaren med ett fåtal blommande individ på varje växtplats längs ett promenadstråk innanför sanddynerna. På en av växtplatserna har praktnejlikebeståndet utvecklats nya skott som spritt sig och nejlilkan finns numera inom ett cirka en till två kvadratmeter stort område, där ett större antal blomstjälkar visat sig den senaste 15-årsperioden. Om hävden återupptas i område, där praktnejlikan haft sin växtplats i naturreservaten, finns kanske möjlighet att nejlilkan blommar på nytt i området. Praktnejlika har nämligen en förmåga att överleva länge, även om den inte alltid visar sig genom att gå i blom!

Göran Mattiasson

Utvecklingen efter 1989 i Sandhammarenområdet

År	1989	1991	1995	2001	2010	2014
Antal växtplatser	7	7	6	7	3	3
Antal blomstjälkar	95	80	31	150	120	115

Sandhammarens kust tuff mot sina invånare

Att vistas på Sandhammaren är för mig förknippat med många känslor. Ibland kommer tanken att någonstans här under finns en förkastning som rör sig lite ibland men riktigt var den finns syns inte alls. De som borrar efter vatten är nog de som vet bäst.

Nostalgi och lite vemod kommer ibland på vintern när snön ligger lätt på växtlighet och dyner. Vemodet kanske på grund av att det kan vara väldigt tyst i naturen då och nostalgin vid minnet av mysiga vinterpromenader tillsammans med syskon, vänner och familj. Ibland följde vi djurens spår och försökte se vilka de var och vart de tagit sin väg.

På våren är det den där pirriga förväntan och nyfikenheten som känns när sommarfåglarna kommer tillbaka och håller konsert, den skira grönskan blir mer och mer intensiv och allt knoppas.

Sommarens höga puls i och med många besökare är speciell men jag saknar ibland de mysiga sommarkvällarna eller eftermiddagarna vid Wollins kiosk som var samlingsplatsen för många av ortens ungdomar. Minnet av en bedövande doft av kaprifol en ljummen kväll i Sandhammaren är heller inte fel.

På hösten är det mäktigt att i hårt väder se hur vinden tar tag i växtligheten, vattnet och sanden och färgerna på himlen och i naturen är mättade. I havet formas botten av vågor och strömmar och på land formas revlar och klitter och allt

som kommer i sandens väg får en blästring. Jag tänker ibland på hur det kan ha varit då när folk uppe i byarna klagade när sanden rök hela vägen dit under stormar, fast egentligen är jag glad att jag slipper uppleva det för de sandstormar som vi fortfarande får vara med om, trots så mycket växter som binder sanden, är inte alls kul. Jag är också glad om jag får slippa att uppleva en storm på havet.

Hur var det och är det att vara på vattnet utanför Sandhammaren?

Många hundra tragedier har utspelats vid den här stranden. Ja, kusten här ansågs som en av Sveriges allra farligaste och vattnet här utanför var och är starkt trafikerat. På 1700-talet fanns en privat dykeriorganisation som hade tillstånd att bärga och ta hand om all last hos förolyckade fartyg. Någon livräddning var det inte tal om då. Dykeriverksamheten upphörde 1830 och röster höjdes på riksplån om att livräddning borde organiseras. En drabbad skeppare från Simrishamn gick vägen till Stockholm och frågade i högsta myndighet om Sandhammaren alltid "skall vara ett slakthus för våra sjömän". När ständerna frågade om medel till livräddning tänkte Kungl. Maj:t i sju

år och sa sedan att det blev inte några pengar för sådant och dessutom var det mer lönsamt för de få kustborna att ta hand om de strandade fartygen. När sedan livräddning organiserades i Danmark följde Sverige efter. En båt byggdes 1855 i Köpenhamn åt svenskarna och levererades efter avmallning i Karlskrona till Mälarhusen. Där fanns det folk som kunde anställas till att organisera och sköta en Räddningsstation. Båten fick ett båtskjul och ett skjul finns för räddningsraketer, tross och räddningskorg. "R-S." står det på båthuset. Allt flyttades till Sandhammaren 1891 och där fortsatte verksamheten fram till 1945. Här låg R-S nära fyren och fyrmästaren blev den som organiserade räddningsuppdragen de sista åren. Under hela räddningsstationens historia undsattes 1421 människor och minst en skeppshund. Danmarks äldre båtar finns inte mer och troligen inga andra heller så därmed är Sandhammarens båt världens äldsta kvarvarande. Vi har många olika personer att tacka för att båten och R-S. fortfarande finns kvar på Sandhammaren och påminner om vår lokala historia.

forts. nästa sida

Men hur kan då Sandhammarens sköna sand vara så farlig?

Många är historierna som fiskarna kan berätta om hur Östersjön fungerar. Den jag först skall försöka återberätta är väl mest munter men mannen den handlar om är erfaren och har även mycket att berätta om när det var på allvar, när det var väldigt nära liv eller död. När han var ung och hade chans att fiska vid Sandhammaren, frågade han erfarna fiskare på platsen hur han bäst kunde landa fisken här. Han fick veta att man skulle gå in med aktern först

mot land. Han gjorde så och fick då en våg mot fören som lyfte båten så att den reste fören upp i luften och nästan slog över. I vattnet hamnade allt som varit i båten. Fångsten försvann och redskapen kunde han sedan gå och plocka upp längs stranden. Läxan blev att själv ta reda på hur man handskas med sin egen båt i vågor och sand. Någon fick troligen ett gott skratt men ganska snart hade ynglingen och hans kompis båten full med fisk och rodde då så mycket de orkade rakt mot land och red på största bästa våg upp på stranden. Ska vi tro att han har berättat sanningen?

Längs den här kusten vet vi att människor faktiskt hellre transporterade sina saker i båtar eller flottar än längs vägar eller stigar. Lös sand, grus eller gyttja och sankmark, var på många ställen in åt land, det en vägfarande kunde räkna med. Det gällde en bra bit in på 1800 talet, ja faktiskt in på 1900 talet. Förhållandena ändrades först mycket när de stora dikningarna och grävningarna till åar och bäckar gjordes i början av 1900 talet. Det har faktiskt lagts rör i diken ända ner på Järarna, strandvallen från Litorina havets tid, som gränsar till dynamrådet på Sandhammaren. På bilden Sandhammarens livräddningsbåt från Österlens museums samlingar.

För större båtar är det livsfarligt att komma för nära stranden. Dels finns det tre större revlar som löper längs med kusten. De varierar i storlek, läge och djup mellan revlarna beroende på vind och strömmar som ständigt omformar dem. Dels ligger det en vall eller som fiskarna säger, en kås, från Sandhammaren ca 7 km ut i riktning mot Bornholm. Djupet från ytan till kåsens topp är 10 – 15 meter men vid sidorna av den kan det vara det dubbla djupet. Samme fiskare som färdats mycket i det här vattnet har berättat att har man oturen att komma över den här sandvallen med fiskebåten och samtidigt få en jättevåg i ”ryggen”, förlorar båten styrförmågan fullständigt. Vågen är stor som från ytan till botten (en liten tsunami) och är ett fenomen som ofta bildas just här över sandvallen. Sättet att komma ifrån jättevågen var att slå back i motorn genast.

I dåligt väder var det gott att ha Sandhammarfyrens sken som hjälp. Med klocka, kompass och fyr kunde man inte åka vilse på havet här utanför. På sjökartan står det också angivet att Sandhammaren gav en blixtnöje 5 sekund och mistluren tutede 2 gånger varje minut om det var dålig sikt.

Om man då tänker på segelfartygen en gång i tiden. Inte hade de en

motor de kunde slå back. Seglare idag beskriver också hörnet på Sandhammaren som ett verkligt hörn där både vindar och strömmar plötsligt kan förändras när man passerar.

Sandhammarens fyr

Fortfarande idag när tekniken kan visa sjöfarare sin väg på vattnet på annat sätt, kommer gäster, fritidsseglare, till Sandhammaren och berättar hur glada de är för att Sandhammarens fyr finns kvar som märke med ljus. 1988 avbemannades och helautomatiserades fyren och 1992 stängdes radiofyren. Om sjöfarare saknar brölet från mistluren vet jag inte, men jag vet några av oss som växt upp på landsidan som faktiskt saknar det. Det upphörde 1977 vid alla Sveriges fyrar.

1863 när fyren, eller rättare sagt fyrarna som var två, blev till på Sandhammaren var det en stor bedrift att lyckas få en så hög byggnad att bli stående stabilt i den djupa lösa sanden. Nils Gustaf von Heidenstam lät här över en skruvkonstruktion bygga sina första öppna fackverksfyrar i järn.

forts. nästa sida

1891 släcktes den norra fyren när man började använda signalsystemet i dess ljus som identifierar varje fyr. Då fanns inte längre risken att förväxla Sandhammaren med fyren på Bornholm som också syntes i de angränsande vattnen.

Före Heidenstams fyror fanns det någon anordning mellan 7 och 8 meter hög som man kunde elda med kol på, en så kallat öppen stenkolsfyr.

Som ett hörn på den svenska kusten har Sandhammaren och fyren även fått tjänstgöra som signal och spaningspunkt åt försvarsmakten, varit väderstation och mätningspunkt för strålning. Spår och minnen från försvarets verksamhet vid Sandhammaren finns på fler ställen. Värnen finns kvar här men även taggtråd som drogs längs stranden under krigstiden. På något ställe finns de gömda i sand men det mesta plockades bort och rullades ihop. När värnen byggdes skulle de även provbombas för att kontrollera hållbarheten. Ett värn märktes ut med röd färg och flyget kommenderades att utföra provbombningarna. När de första bomberna fällts kom en sky av sand upp över värnet och täckte färgen. Fler bomber skulle fällas och det enda röda som syntes vid Sandhammaren var fyren.

Piloten styrde mot den röda fyren och personalen som stod i den på första parkett för skådespelet, blev plötsligt varse vad som var på väg att hända. En blev så rädd att han var på väg att hoppa över skranket uppe i fyren men fick hjälp av en rådig kollega som höll honom kvar. Något eller någon fick piloten att inte bomba fyren. Stora kratrar syns fortfarande kring det bombade fortet som är ett av dem som plockats bort p.g.a. att det låg farligt ute i vattnet när erosionen tagit strandvallen det låg i. Naturen läker och växtligheten döljer spår men vet man att det är bombkratrar i dynlandskapet, kan de fortfarande ses.

När fyren var fullt bemannad bildade personalen nästan ett litet eget samhälle där ute på sanden och i den skog som fanns. Det blev en del folk med fyrmästare och fyrvaktare med fruar och barn. Man umgicks kanske lite med hantverkarna, fiskarfolket och skogvaktarna och man blev en del med naturen. Jag vet en son till en fyrmästare som intresserade sig för fåglar. Det låg kanske även i tiden att man samlade fågelägg, men de han samlade sparade han som en skatt och de finns ännu kvar. Familjen tog även hand om en kaja som matades och blev som en familjemedlem, men hade full frihet. Ett barnbarn till

fyrmästaren har berättat att kajan kunde sitta på cykelstyret, gjorde ett utfall för att reta en annan fågel och räddade sig sedan tillbaka på cykelstyret.

Alla vill vi "äga" Sandhammaren.

Sandhammaren har många intressenter. Cronberg som beskrev sanddynerna på 1700- talet menade att det var synd och skam att man inte gjorde något åt det otrevliga området som han ändå hade stor kärlek till och skulle kunna tänka sig äga en del av.

Bönderna som hade sina utmarker här kunde inte odla men använde vad de kunde för bete eller vinterfoder av det som växte i sanden. Man var dessutom lite rädd för de märkliga väsen som kunde finnas där liksom i mossen i det okända.

Under och efter enskiftet var det kiv och bekymmer om dels hur ägorna skulle fördelas och dels mot myndigheten om hur de skulle skötas – betas eller trädplanteras.

Fiskevattnen har Kungen ömsom delat ut ömsom dragit in.

De familjer som bosatte sig i hus på markägarnas utmarker och många gånger levde på mycket små tillgångar fick naturligtvis en väldigt stark relation till allt som fanns i omgivningen och detta lever kvar idag när barn, barnbarn o.s.v. söker sig tillbaka.

De som planterat, skött och avverkat, odlat, jagat eller bara varit här för att slappna av har var och en sin känsla av sin bit av Sandhammaren. De som forskat, räddat, anlagt eller bara besökt får snart en kärlek till det lilla området med skiftande flora, fauna och struktur. Även Länsstyrelsen verkar ha fattat kärlek till vårt Sandhammaren och vill nu så väldigt mycket med området.

Margareta L Nörregård

Sandhammaren och dess fjärilsfauna

Hållpunkt för invandring och nyetablering

Sandhammaren är hörnet av Österlen där den skånska sydkusten viker av mot nordost och utgör därför en naturlig uppsamlingspunkt för flygande varelser som kommer alltifrån väster via öster till norr. Många långväga migranter som kommer över havet från söder och sydost stöter på (svenskt) land först här. Vi har med hjälp av trajektorier konstaterat att fjärilar vi funnit här har kommit från många olika avlägsna platser, exempelvis Kaukasus, Balkan och Iberiska halvön. Det är svårt att förstå hur så små varelser som fjärilar och andra insekter kan tillryggalägga så gigantiska avstånd av egen kraft och med hjälp av gynnsamma vindar. Sammantaget gör detta att faunan har fått en ovanlig sammansättning pga. inflödet från olika väderstreck. Betydelsen av området för tillförsel

och etablering av migrerande insekter i Sverige kan man lätt inse eftersom ca en tredjedel av de fjärilsarter som fångas/observeras för först gången i Sverige hittas just här. Som framgår nedan lyckas vissa av nykomlingarna etablera sig här och använder sedan Sandhammarsområdet som språngbräda för vidare kolonisering av Sverige och Norden. Hörnet är ju dessutom inte bara en brytpunkt för vind utan även för vågor och strömmar som kommer från olika riktningar vilket kontinuerligt formar och omformar kustlandskapet och dess sandmiljöer här.

Ett flertal insektsarter har på grund av detta sin viktigaste svenska förekomst i Sandhammarområdet och dessutom har många arter sina starkaste populationer i landet här. Sammantaget är den sandiga biotopmosaiken en av de artrikaste och mer diversa i Skandinavien med

avseende på insekter. Sandhammarsområdet utgör därför en mycket viktig stödpunkt inte bara för den skånska utan för hela den svenska insektsfaunan. Vissa arter knutna till blomrika torrbackar och hedmiljöer är dock tyvärr på stark tillbakagång (se nedan). Sandhammarområdet utgör dessutom ett av de få kvarvarande större skogsområdena längs Skånes kustland och fungerar därför som refug för många sydliga arter knutna till olika typer av skogsmark, ofta arter som har kommit hit under senaste seklet och lyckats etablera sig här i för dem lämpliga livsmiljöer. Arter med god förekomst här är exempelvis hieroglyfpraktmal (*Bisigna procerella*, fig 1) som tidigare hade sin kraftigaste svenska population här men liksom flera andra arter börjat expandera sedan klimatet blivit varmare; bålgetinglik glasvinge (*Sesia bembeciformis*, fig 2) som flyger på dagen och ser mer ut som en geting än en fjäril; rödtofsat gräsfly (*Mythimna turca*, fig 3) som endast är känt från några enstaka lokaler i Skåne och sydligt silverbandgräsmott (*Catoptria osthelderi*) som har sin främsta nordiska förekomst i området.

forts. nästa sida

Figur 1. Hieroglyfpraktmalen (*Bisigna procerella*) är endast ca 4 mm lång, men som flertalet andra arter av praktmalar gör den verkligen skäl för sitt namn. Foto Nils Ryrholm

Figur 2. Bålgetinglik glasvinge (*Sesia bembeciformis*) tillhör fjärilsfamiljen glasvingar där många arter härmar mer stingsliga och farliga insekter som olika arter av steklar. Foto Nils Ryrholm

Figur 3. Rödtofsat gräsfly (*Mythimna turca*) lever i soliga gläntor i Sandhammarens krattskogar. Foto Nils Ryrholm

Arten hittades för första gången i Sverige 1954 på Sandhammaren, men tycktes inte etablera sig där förrän på 1970 talet och fram till 1990 talet hade den sin enda fasta Svenska förekomst just här. I ekkratskogen hittar man järneksnabbvinge (*Satyrrium ilicis*, fig 4) en av de få dagfjärilar som är speciell för området. Därutöver är flera arter knutna till dynlandskapet och dess dynamik, exempelvis vitstreckat gräsfly (*Mythimna litoralis*, fig 5) som är en internationell raritet som endast är känd från större sand-dynområden längs västra Europas kuster och harsyrefly (*Mesogona oxalina*). Ett av de senaste tillskotten i dynlandskapet är det långstreckade gräsmott (*Agriphila latristia*) som hittades för första gången i Sverige 1991 och har visat sig mer eller mindre regelbundet ute i dynerna sedan dess. Listan på ytterligare intressanta exempel kan göras mycket längre...

Först fotfäste och sedan spridning

Många av de arter som lyckades etablera sin enda svenska/nordiska utpost i Sandhammarområdet stod, fram till att klimatet började bli varmare på 1980-90 talet, och "stampade" i området och

lyckades med nöd och näppe överleva i detta speciella hörn. Ingen av dessa mer eller mindre nyetablerade arter lyckades sprida sig inåt landet eller norrut i det "gängse kärva" klimat som rådde. I takt med den idag pågående klimatförändringen ser vi nu en dramatisk utveckling och hur flertalet av dessa arter numera med ökande hastighet sprider sig inåt och norrut över Sverige och vissa fall Norden. Här följer några exempel på denna alltmer accentuerade trend:

Det tvärstreckat glansflyet (*Deltote bankiana*, fig 6) hittades för första gången i Sverige på Sandhammaren 1959 och etablerade sig därefter raskt i soliga gläntor i hela området. Fram till 1990-talet var detta enda fasta förekomsten i landet, därefter har arten spritt sig längs Skånes syd- och västkust, in i södra Halland och österut ända till Gotland och Södermanland.

Krönt malmätare (*Chloroclystis v-ata*) påträffades för första gången i Sverige 1976 i Sandhammarsområdet. Arten dog sannolikt ut i Skåne den kalla sommaren 1987. Därefter återkom arten igen efter några år och har under 2000-talet etablerat sig och expanderat längs Sydsveriges kuster. Mellan 2005 och 2011 inledde arten

en rask expansion över Sverige och är idag känd i kusttrakter från Bohuslän till Gästrikland och från inlandet ända upp till Närke och Värmland.

Eksikelvingen (*Drepana binaria*) är på våra breddgrader bunden till ljusa varma ekskogar och är beroende av att hinna flyga i (minst) två generationer per år. Arten upptäcktes för första gången i Sverige 1972 i västra Blekinge och redan 1973 dök den upp i Sandhammarområdet och etablerade sig här någon gång under 1980-talet. Arten var då mycket sporadisk och sällsynt, sannolikt beroende på att arten hade svårt att hinna med sina två generationer i det med centraleuropeiska mått mätt kärva klimatet. Därefter har bilden ändrats drastiskt! Sedan början av 2000-talet har fjärilen blivit allt vanligare och mer utbredd i Skåne. Åren före 2010 började arten expandera kraftigt och är nu bofast över stora delar av södra Götalands inland och längs kusten från Bohuslän (och södra Norge) till Södermanland (och södra Finland). I Sandhammarområdet har eksikelvingen nu börjat även flyga i partiell tredje generation!

forts. nästa sida

Figur 4. Järneksnabbvingen (*Satyrium ilicis*, fig 4) flyger vanligen i ekarnas kronor men kommer ofta ner och suger nektar på de blommor som råkar finnas tillgängliga. Foto Nils Ryrholm

Figur 5. Vitstreckat gräsfly (*Mythimna litoralis*) håller endast till ute i det helt öppna dynlandskapet nära havet. Foto Nils Ryrholm

Figur 6. Tvärstreckat glansfly (*Deltote bankiana*) lever i också i soliga gläntor i Sandhammarens krattskogar. Foto Nils Ryrholm

Askträflyet (*Lithophane semibrunnea*, fig 7) hittades för första gången i Sverige i oktober 1996 vid Järarna. Fjärilen förekommer i blandskogar med bl. a. ask och tillgång till hålträd (som troligen utgör gömställe för den vuxna fjärilen som övervintrar). Efter några år, då det fortfarande var oklart om arten hade lyckats etablera sig i området eller ej, började fjärilen uppträda i större antal här samt dessutom hittas på andra platser i Skåne. Nu är arten även etablerad i motsvarande livsmiljöer upp till södra Halland, Blekinge och på Öland.

Ockralövmätaren (*Idaea ochrata*) hittades även den 1996 för första gången i Sverige vid Kyls strand, norr om Mälarhusen. Efter några år när arten endast visade sig mycket sporadiskt i området började den runt 2005 bli avsevärt vanligare och är i dag allmän på torra marker i hela området och har dessutom idag spritt sig på västkusten upp till Halland och på Östkusten till Gotland. Även den här listan kan göras betydligt längre...

Miljö i förändring – den enes död den andres bröd!

På grund av biltrafik och industriella industriprocesser är nedfallet av organiska kväve-

föreningar ur luften mer eller mindre kraftigt över Skåne. Östra Skåne är aningen mindre belastat än västra, men kvävet orsakar i alla fall en påtaglig gödsling av alla marker. Effekten av kvävednedfallet blir därför att marker växer igen med kvävegynnade växter som hundäxing, hundkex, hallon, mjölkört, älggräs och brännässlor m.m. Detta missgynnar starkt små konkurrenssvaga växtarter som inte kan utnyttja kväveöverskottet utan blir övervuxna och utkonkurrerade. De insekter som är beroende av dessa konkurrenssvaga växter försvinner samtidigt som sina livsmiljöer. Om det ännu hade funnits någon hävd som motverkade igenväxningen på vissa av ängsmarkerna skulle nog en del arter ännu kunna räddas kvar. Den nuvarande utvecklingen har lett till ett omfattande utdöende av arter knutna till torrmarker med låg vegetation, exempelvis svartfläckig blåvinge (*Maculinea arion*, fig 8) som förr var utbredd på flertalet sandiga ängs- och hedmarker i området. En annan art knuten till samma typ av livsmiljö som är på fallrepet är den bruna blåvingen (*Eumedonia eumedon*, fig 9) som har sin absolut sista skånska förekomst i området mellan Hagestad och Löderups camping, förhoppningsvis kommer länsstyrelsens röjningsinsatser här att rädda denna för Sverige helt unika

underart. Även ljunghedarna som tidigare fanns utbredda i kustnära områden har till stor del försvunnit eller ändrat karaktär pga. kvävened-fallet och dess gödslingseffekt. Förr tog bönder dessutom "brännljunghed" på hedarna och i de blottor som uppkom nygenererades ljungheden kontinuerligt. Ibland brann delar av heden vilket också gav ny fräsch ljunghedsväxt. Idag när någon engångsgrill råkar tända på någon kvarvarande snutt av ljunghedsväxt ersätts ljungheden efterhand med kvävegynnade gräs som bättre kan profitera på kvävened-fallet. Effekten blir att de sista och allt färre ljunghedbestånden blir allt mer vedartade och täta och därmed mindre gynnsamma för de insekter som lever av, i och under ljungheden. Detta avspeglas tydligt på faunan knuten till hedmiljöer, exempelvis har hedmätaren (*Selidosema brunnea*) dött ut i regionen under 1990-talet och den sista skånska populationen av mottmätaren (*Pachynemias hippocastanaria*) är just på väg att dö ut pga. bristen på regenerering av ljunghedarna.

Kvävegödslingen och den följande igenväxningen leder, i delar av de sand- och hedområden som förut varit eller hållits öppna, till att täta bestånd av tall växer upp.

forts. nästa sida

Figur 7. Askträfly (*Lithophane semibrunnea*) är en doldis som man kan se sent på hösten och tidigt på våren om man har tur. Foto Nils Ryrholm

Figur 8. Svartfläckig blåvinge (*Maculinea arion*) är en av Europas mest hotade dagfjärilar som även har dött ut i Sandhammarsområdet. Foto Nils Ryrholm

Figur 9. Brun blåvinge (*Eumedonia eumedon*) är idag starkt hotad i Skåne, men kan förhoppningsvis tillsammans med övriga hotade arter i denna livsmiljö räddas av pågående naturvårdsinsatser. Foto Nils Ryrholm

I dessa nya mörka, skuggade miljöer blir det endast lite biologisk mångfald kvar, vilket minskar naturvärdena i reservaten på flera platser. Fuktiga svackor mellan dyner växer ofta igen med bestånd av al och sälg. I dessa fuktigare miljöer har den tidigare sällsynta och mycket lokala punktlavspinnaren (*Pelosia muscerda*) etablerat sig och blivit mycket vanlig de senaste två åren. Även en annan nykomling i den svenska faunan, sälgskimmerfjärilen (*Apatura iris*, fig 10 a & b), har etablerat sig i sälgräskan som breder ut sig mellan de igenväxande dynerna.

Sandhammarens speciella lokalklimat – sen vår och sen höst

På grund av de kyliga strömmarna i Östersjön är våren i området både sen och kall vilket har lett till att vårfaunan av flygande insekter relativt sett är betydligt mindre rik än högsommar- och höstfaunan. Särskilt när vintern varit sträng och isig längre upp i Östersjön och i Bottenviken blir kyleffekten av vattenströmmarna som rundar Sandhammaren extra kraftig. Exempelvis kan vårfjärilarna flyga en månad senare på Sandhammaren än på Kullaberg vid Västerhavet, som

ligger 19 mil åt nordväst! Likaså är våren mycket tidigare på Bornholm som inte omströmmas av kallt vatten från norr– trots att ön ligger inom synhåll från Sandhammaren.

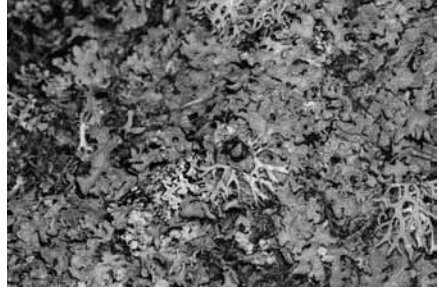
Däremot gör samma havsströmmar hösten lång och varm vilket möjliggör att många arter, exempelvis allmän höstmätare (*Eppirhita autumnata*), allmän frostfjäril (*Operoptera brumata*) och poppelspinnare (*Poecilocampa populi*), här kan flyga långt in i december vilket är tydligt senare än någon annanstans uppåt landet. Arter som övervintrar som fullbildade fjärilar, exempelvis plattflyn (*Conistra* sp) kan här vara aktiva milda kvällar under hela vintern. Den sena sommarvarmen och de långa höstarna gör även att många arter flyger med en extra generation under varma år. Detta har blivit alltmer frekvent under senare år och utgör för många arter idag snarare regel än undantag nu när klimatet har blivit regelbundet varmare och säsongen allt längre. Exempelvis åsfly (*Moma alpium*, fig 11), snövit streckmätare (*Cabera pusaria*), tallbågmätare (*Semiothisa liturata*), rödfransad björnspinnare (*Diacrisia sannio*) m.fl. har nu oftast två generationer trots att detta var extremt ovanligt för 30 år sedan. Man kan lite förenklat säga att många arter i

Sandhammarsområdet har möjlighet att ha en populationsdynamik som liknar den man finner i Centraleuropa och här kanske vi har en av förklaringarna till varför så många ”sydliga” arter först lyckas etablera sig här.

Nils Ryrholm
Akademin för teknik och miljö
Högskolan i Gävle
801 76 Gävle

Jan-Olof Ördén
Havregatan 18
272 37 Simrishamn

Figur 10a. Hanan av sälgskimmerfjäril (*Apatura iris*) har iridicerande vingfäll som gör att den ser brun ut ur vissa synvinklar och gnistrande blåviolett ur andra.
 Foto Nils Ryrholm

Figur 11. Äsfly (*Moma alpium*) är fantastiskt väl kamouflerad i de lavrika trädmiljöer där fjärilen förekommer.
 Foto Nils Ryrholm

Strandskyddet är till för dig, djuren, växterna och naturen!

För att säkerställa ett fritt och rörligt friluftsliv för kommande generationer infördes strandskydd i Sverige på 50-talet. Då såg man att allmänhetens tillgång till stränderna på många håll hindrades genom ökad byggnation.

Strandskyddets ursprungliga syfte var att strandområdena ska vara tillgängliga för allmänhetens rekreation och friluftsliv. Man kan säga att strandskyddet är en förlängning av allemansrätten. Strandskyddet har sedan dess fått ytterligare ett syfte. Det är att strandskyddet ska vara ett skydd för djur och växter.

Strandskyddet är alltid en aktuell fråga i Skåne som är ett län med stora strandområden. Stränderna, som är en ändlig resurs, är attraktiva på flera olika sätt och utsatta för ett stort exploateringsstryck. Att Sveriges och Skånes stränder idag i stor utsträckning är tillgängliga för allmänheten är unikt i jämförelse med många andra länder i Europa.

Strandskyddsbestämmelserna betyder bl a att det är förbjudet att bygga. Förutom byggnader, får man inte heller uppföra anläggningar eller anordning som hindrar allmänhetens tillträde, och man får inte göra något som skadar djur och växter.

Exempel på förbjudna åtgärder är att:

- uppföra nya byggnationer eller tillbyggnader
- ändra byggnaders användning
- sätta ut trädgårdsmöbler, anordna grillplatser eller uteplatser
- anlägga bryggor eller trädäck
- klippa gräs eller ta bort annan vegetation
- gödsla eller sprida bekämpningsmedel
- plantera trädgårdsväxter
- göra sig av med/kasta trädgårdsavfall såsom gräsklipp, grenar och löv

Den som t ex vill uppföra en byggnad

eller anläggning måste ansöka om dispens antingen till länsstyrelsen eller till kommunen. Om åtgärden inte strider mot strandskyddets syften och det finns ett särskilt skäl kan man få dispens.

Karin Emanuelsson, Biolog
Länsstyrelsen Skåne, Miljöavdelningen,
karin.emmanuelsson@lansstyrelsen.se

Läs mer som strandskydd på
Länsstyrelsen Skånes hemsida:

http://www.lansstyrelsen.se/SKANE/SV/DJUR-OGH-NATUR/SKYDDAD-NATUR/OVRIGA_SKYDDSFORMER/STRANDSKYDD/Pages/index.aspx

Ny bok från länsstyrelsen i Skåne.

Grodor ur ett skånskt perspektiv

I februari publicerades en 100-sidig rikt illustrerad skrift som presenterar de skånska groddjuren och arbetet med att bevara dem.

Boken beskriver de skånska groddjuren och hur man identifierat och åtgärdat de hot som landskapets förändringar inneburit. Vidare tipsas om de smultronställen där man kan se och höra groddjuren. Nämnas kan att av femton smultronställen ligger nio inom högst fyra mils avstånd från Ystad.

Innehållet är lättillgängligt och förmedlar en aktuell bild av de skånska groddjuren.

Boken är kostnadsfri och kan laddas ned från Länsstyrelsens hemsida eller hämtas på länsstyrelsens receptioner i Malmö resp. Kristianstad. Boken skall också finnas på våra Naturum.

Sven Persson

Marinbiologiska kontroller i Ystads kommun

Som en följd av de sanduttag och den sandutläggning som Ystads kommun genomför vart tredje år görs marinbiologiska kontroller för att se hur åtgärderna påverkar de arter som lever på havsbotten. Prover tas inom utläggningsområdena (inklusive påverkansområden), ute på täktområdet samt i referensområden ute till havs för att få en så övergripande bild som möjligt. Nedan följer en beskrivning av de arter som påträffades vid provtagningarna.

Bottenfaunaundersökning på täktområdet (Sandhammar bank)

Totalt påträffades 16 olika arter av bottenfauna vid provtagningarna 2013. Av dem hittades 13 st på täkt- och referensområdena ute till havs och 12 st vid lokalerna utanför utläggningsplatserna (se tabell).

Det var havsborstmaskarna *pygospio elegans* och *marenzelleria cf. viridis*, kräftdjuren *bathyporeia pilosa* och *diastylis rathkei* samt musslan *macoma balthica* som var de vanligaste arterna ute på tækten.

Efter ett par års kontroller visar bottenfaunasamhället på det hela

taget mycket liten skillnad mellan täkt- och referensområdena. Nedan presenteras ett urval av de arter som påträffats på täktområdet

Bylgides sarsi

Rovlevande havsborstmask. Oval kroppsform täckt med tunna skalfjäll.

Hediste diversicolor

Havsborstmask (polychaet) med tillplattad kropp med ett framträdande dorsalt blodkärl. Vuxna exemplar kan bli upp till 12 cm långa och bestå av mellan 90 till 120 segment. Huvudet har två antenner, två palper och fyra

par tentakler. Parapodiet har dorsala (ryggsidan) och ventrala (magsidan) chaetae (borstliknande strukturer) som används för att ta sig fram (krypandes eller simmandes). Färgen varierar från rödaktig orange eller brun till en ljusare grön under leken. Lever leriga substrat i mer eller mindre permanenta U eller J-formade gångar som kan vara upp till 20 cm djupa. Förekommer även under stenar på lerbottnar intill stenar. Utbredd i brackvattensmiljöer i hela nordvästra Europa.

Marenzelleria cf. viridis

Havsborstmask med långsmal maskliknande kropp med rader av korta borst på sidorna. Grön till färgen, därav namnet (viridis = grön).

Simmar med karaktäristiska "korkskruvsrörelser". *M. cf. viridis* är en främmande art som ursprungligen härstammar från Nordamerikas östkust och har ganska nyligen etablerat sig i Östersjön. Den observerades för första gången i Öresund 2002. Sannolikt har den spridits med fartygs ballastvatten. Upp till 11 cm lång. Lever på grunda mjukbottnar i sandiga och leriga sediment. De kan leva så grunt som på 0,5 m djup, men har påträffats på 286 meters djup i Ålands hav. Den gräver i sedimenten och konstruerar

gångar på mellan 10 och 40 cm. Företrädesvis äter den från sedimentytan, och födan utgörs av plankton och detritus (dött organiskt material från växter och djur) samt bottenlevande kiselalger. *M. cf. viridis* och den likaledes främmande *m. neglecta* är mycket svåra att skilja åt. All marenzelleria i denna studie har förts till *m. cf. viridis*, men inga noggrannare försök att utrona vilken art det rör sig om har gjorts.

Pygospio elegans

En mångsegmenterad, rörlevande mask som kan bli upp till 15 mm lång. Den är grön- eller gulaktig med en synlig, brun tarm. Röret är långt, flexibelt och täckt med fina sandkorn eller skalpartiklar. Det finns två slanka, rörliga bihang från huvudet. Lever på sandiga bottnar och i lerpartier.

forts. nästa sida

Fåborstmaskar (*Oligochaeta*)

Fåborstmaskar är ofta det vi hittar i jorden och kallar "mask". De flesta av de 4 000 arterna är mellan 2 cm och 4 m långa. De flesta lever i jord, några i sötvatten, och en enda art är vanlig i havstränder i den tropiska zonen runt jorden. Daggmasken är en av dem. Övriga Fåborstmaskar är mikroskopiska, från ungefär 1 mm till några cm långa. Dessa mindre arter är mest vattenlevande, (antingen sött eller salt), och endast familjen småringmaskar (*Enchytraeidae*) är landlevande.

Halicryptus spinulosus

Korvmasken *halicryptus spinulosus* är en relikart med en sydlig utbredning i Östersjön. I områden där arten vanligen hör hemma förekommer den sällan i höga tätheter eftersom den är rovlevande. Födan utgörs mest av olika sorters maskar. Även nyrekryterade Östersjömusslor och små individer av vitmärkla ingår i dieten. Arten är grävande och fördrar därför mjuka sediment. Dess tålighet mot låga syrgashalter och svavelväte gör den konkurrenskraftig på ansträngda botten i Östersjön.

Östersjömussla (*Macoma balthica*)

Liten mussla som blir ca 2,5 cm lång med ganska rund skalform. Lever nergrävd i mjukbotten. Skal från individer som levt på sandiga botten är tunna, vita, skära eller gulaktiga. På leriga botten är skalen tjockare och blåfärgade eller mörkröda.

Sandmussla (Mya arenaria)

Vanligen mellan 2-5 cm lång. Kalkskalet är vitt eller svagt gulaktigt. Lever nergrävd i grunda mjukbotten på ner till ca 8 m djup. När den har grävt ner sig sitter den praktiskt taget orörlig på samma ställe resten av sitt liv. Fossil har visat att arten fanns i Europa under pleistocen före istiden. Då dog arten ut här, men fanns kvar längs den amerikanska Atlantkusten. Enligt vissa källor kan musslan ha återkommit till Europa under sen medeltid. De första observationerna i Östersjön kan ha gjorts redan i mitten av 1200-talet. Det är oklart när musslan först upptäcktes i svenska vatten, men i början av 1900-talet fanns den längs väst- och sydkusten.

Nordlig Östersjö hjärtmussla ***(Cerastoderma Glaucum)***

I Östersjön finns flera arter som i "folkmun" kallas hjärtmusslor. För en otränad person ser alla hjärtmusslor väldigt lika ut. Man kan hitta hjärtmusslor ända upp i Bottenviken. Några arter gräver ner sig i bottenslammet. Endast de korta sifonerna sticker upp. Sifoner är musslornas matkanaler och andningsrör. Den nordliga östersjö hjärtmusslan, *cerastoderma glaucum*, har ljuskänsliga fläckar på sina sifoner. Den nordliga och den sydliga östersjömusslan, som hjärtmusslor också kallas, finns i nästan hela Östersjön.

Blåmussla (Mytilus edulis)

Blir i Östersjön sällan större än 3 cm. Återfinns på nästan alla bottnar ner till 30 m djup. I Östersjön har blåmusslan mycket få fiender och få konkurrenter om utrymme. Den dominerar därför i biomassa i kustområdena och även på mjukbottnar är den ofta en av de dominerande arterna. Livnär sig på plankton och andra små partiklar som den får i sig när den filtrerar.

Sandmärla ***(Bathyporeia pilosa)***

Ett litet kräftdjur som blir ca 6-8 mm långt. Kroppen är vit till semi-transparent och tillplattad lateralt med två antennpar och sju benpar. Ögonen är röda och väl synliga. Lever i fin till medelfin sand.

Tångmärla (Gammarus sp.)

Upp till 2 cm lång. Från sidorna hoptryckt, lätt böjd kropp som kan variera i färg mellan gul grön, brun eller svart. Lever på grunda sand- och hårbottnar.

Diastylis rathkei

Ett litet kräftdjur som kan bli upp till 22 mm långt. Framkroppen rundad, bakkroppen lång och smal vilket ger den ett utseende som liknar ett grodyngel. Vitaktig el. svagt röd/violett. Lever i fin sand som den gräver ned sig i. Livnär sig på mikroorganismer och detritus (dött organiskt material från växter och djur).

forts. nästa sida

	Ystad sandskog			Löderups strandbad		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Skrubbskädda	85	39	45	106	100	59
Piggvar	13	34	17	19	18	15
Rödspätta	2	4	1	3	0	15
Slätvar	1	3	0	0	1	1
Sandstubb	69	102	81	192	38	135
Tobis	6	9	17	6	15	5
Tångspigg	0	7	20	0	6	5
Tånglake	0	1	0	1	0	2
Sjustrålig smörbult	0	0	0	0	0	14
Mindre havsnål	0	0	3	0	0	0
Rötsimpa	0	0	0	0	1	1
Oxsimpa	0	0	0	0	0	2
Taggmakrill	0	0	0	0	0	2
Ringbuk	0	0	0	0	0	2
Tångsnälla	0	0	1	0	0	0
Sill	0	1	0	0	0	0
Sjurygg	0	0	1	0	0	0
Storspigg	0	0	0	0	1	0

Provfiske vid utläggningsområdena (Ystad Sandskog och Löderups Strandbad)

I strandfodringsområdena genomförs provfiske för att undersöka vilka fiskarter som använder de grunda områdena vid Ystad Sandskog och Löderups Strandbad som barnkammare.

Totalt fångades hela 16 arter, 9 vid

Ystad sandskog och 13 vid Löderups strandbad, under provfisket 2013. Detta kan jämföras med 11 arter 2012 och endast 7 arter totalt under 2011. Två rariteter som två gånger dök upp som enstaka exemplar vid Löderups strandbad var ringbuk och taggmakrill. Båda dessa arter betraktas som ovanliga eller tillfälliga i södra Östersjön. Övriga nya arter för undersökningarna var sjurygg, oxsimpa, sjustrålig smörbult samt

tångsnälla och mindre havsnål. I tabellen nedan presenteras de vanligaste arterna i provfisket.

Liksom 2012 var skrubbskädda och sandstubb de vanligaste arterna. Nedan presenteras ett urval av de arter som påträffades under provfisket.

Skrubbskädda ***(Platichthys flesus)***

Skrubbskäddan, även känd som skrubba eller flundra, är den mest spridda plattfisken i Sverige. Den förekommer ända upp i Bottenviken och klarar även av sötvatten. Arten har påträffats både i Mälaren och i Väneren. För leken krävs dock en salthalt på minst 6 ‰, alltså upp till Stockholms skärgård. Utseendemässigt är skrubbskäddan mycket lik rödspättan. De sträva taggiga fjällen längs sidolinjen och basen av rygg- och bukfenan avslöjar dock lätt vilken art det är frågan om även om man måste ta till tungan för de minsta exemplaren. Skrubbskäddan är skicklig på att kamouflera sig genom att skifta färg. Grundmönstret är dock ofta mer eller mindre prickigt eller fläckigt. En egenhet hos skrubbskäddan är att upp till en tredjedel av individerna har ögonen på vänster sida.

Piggvar ***(Scophthalmus maximus)***

Piggvaren är relativt vanlig upp till Ålands hav men påträffas regelbundet längre norrut. Yngel av piggvar anses vara mer beroende av rena sandbottnar än t.ex. yngel av skrubbskädda. Piggvaren kan endast förväxlas med slätvar men de tydliga piggarna på ryggen och avsaknaden av ringmönster gör det enkelt på större exemplar. Yngel på några centimeter saknar dock dessa karaktärer men framkanten på ryggfenan hos slätvaren har karaktäristiskt förlängda och flikiga fenstrålar.

Sandstubb ***(Pomatoschistus minutus)***

Sandstubb har varit den i särklass vanligaste arten i undersökningarna i Ystad kommun de senaste tre åren. Arten förekommer och leker ända upp till Luleå skärgård. De flesta sandstubbar överlever endast en säsong men enstaka individer blir två år och kan då bli upp till decimeterlånga. Arten skiljs från den närbesläktade lerstubben genom att ha fjäll på bröst och framför ryggfenan vilket lerstubben saknar.

forts. nästa sida

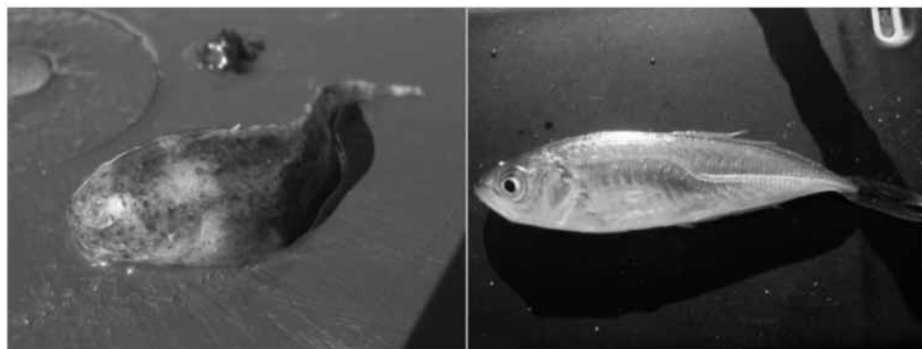
Tobisarter
(kusttobis *Ammodytes*
***tobianus* och tobiskung**
***Hyperoplus lanceolatus*)**

Kusttobisen förekommer längs hela Sveriges kust medan tobiskungen avtar redan i norra Bottenhavet. Båda arterna föredrar sandbottnar där de ofta ligger helt nedgrävda. Kusttobisen leker normalt på grundare vatten än tobiskungen. Det finns en tydlig färgskillnad mellan arterna där kusttobisen är påtagligt brunare och tobiskungen mer blågrön. Tobiskungen har en karaktäristisk fläck på sidan av nosen. De säkraste artskillnaderna är dock att överkäken går att fälla ut mycket längre hos kusttobisen än hos tobiskungen. Den senare har också två kraftiga tänder i muntaket.

Ringbuk

Ringbuken har en mjuk hud utan fjäll, och en sugskiva på buken som bildats av de omvandlade bukfenorna. Stjärt- rygg- och analfenorna är sammanvuxna. Fisken har fyra näsborrar. Färgteckningen är spräcklig eller strimmig i olika nyanser av grått, brunt, gult eller rött. Huvud och framkropp är kraftiga. Fisken är liten, med en maxlängd på 15 cm. Arten är en bottenfisk som föredrar bottnar med kraftig algväxtlighet på vanligtvis grunt vatten, även om den kan gå ner till 300 meters djup. Födan består främst av kräftdjur, men den kan också ta havsborstmaskar och små fiskar.

Ringbuken finns i nordöstra Atlanten från vattnen kring Brittiska öarna till Island och längs nordeuropeiska Atlantkusten längs Norge till Vita

Ringbuk (vänster) och taggmakrill (höger), två rariteter för södra Östersjön, fångades vid Löderups strandbad.
 Foto: © Trapezia 2013

havet. Går upp i större delen av Östersjön inklusive Finska viken.

Taggmakrill

Taggmakrillen påminner till kroppsformen om makrillen, men är mera ihoptryckt, samt har en sidolinje som består av stora, skivlika, kölade fjäll, som är försedda med en bakåt riktad tagg. Färgen är silverskiftande, och på gällocket finns en svart fläck. Längden på en vuxen individ är upp till 70 cm och vikten kan uppgå till 2 kg. Taggmakrillen är en pelagisk stimfisk, som lever av djurplankton, kräftdjur, bläckfisk och småfiskar. Den lever vanligtvis på 100 till 200 meters djup, men kan gå ner till över 1 000 meter. Under vintern söker den sig närmare botten, och kan också ta bottenlevande djur. Både äggen och ynglen är pelagiska. Ynglen brukar leva under skivan av den röda brännmaneten, där de får skydd mot fiender.

Taggmakrillen förekommer från norra Norge och södra Island söderut via Brittiska öarna, Europas atlantkust, Medelhavet med Svarta havet och längs Afrika ner till Sydafrika. Den går även in i Östersjön fram till Bornholm.

Sjurygg

Sjuryggen lever i kustnära områden i Atlanten och närliggande innanhav, södra Grönland och runt Island till Vita havet, Hudson Bay och Bottenviken. Färgen är blågrå på ovasidan och röd eller grön på undersidan. Färgerna hos hanen blir skarpare under lekperioden med rödaktiga sidor, buk och fenor. Bukfenorna och bukpartiet mellan dem är omvandlade till en stor sugskiva som i synnerhet hanen använder då han vaktar äggen. Hos äldre fiskar täcks rygghenen av en kraftig hudkam. Honan, som även kallas Kvabbso, kan bli 70 cm och väga ca 7 kg. Hanen, som kallas stenbit kan bli 40 cm och väga ca 3 kg. Levnadssättet är till stor del okänt. Man tror att de lever pelagiskt på djupt vatten utanför lektiden, men ingenting säkert är känt. Den huvudsakliga födan består av kräftdjur, maneter och maskar

Mona Ohlsson Skoog

Ystads kommun, avdelningen för strategiskt miljöarbete

Strålning - en hälsorisk

WHO:s cancerforskningsinstitut IARC har satt mobilstrålning och Wifi (trådlöst nätverk) i samma klass som bly, DDT och PCB.

Europarådet varnar för riskerna med elektromagnetiska fält (EMF) i sin resolution 1815 (2011). Medlemsstaterna rekommenderas att; ”vidta alla rimliga åtgärder för att minska exponering för EMF särskilt för radiofrekvenser från mobiltelefoner, och i synnerhet exponering när det gäller barn och ungdomar som förefaller att ha störst risk att utveckla hjärntumörer”, ”införa informations- och upplysningskampanjer om riskerna... särskilt med inriktning på barn, tonåringar och unga människor i fertil ålder”, ”för barn i allmänhet och speciellt i skolor och klassrum, prioritera trådbundna internetanslutningar”, ”fasta telefoner i hemmet”.

I januari 2013 presenterades andra upplagan av Bioinitiative Report, en sammanställning och utvärdering av över 3800 vetenskapliga rapporter. Där konstateras bland annat att fält från mobiler och annan trådlös teknik kan orsaka cancer, ALS, Alzheimers m.m.

Tyska läkare tog år 2002 och återigen 2012 initiativet till Freiburguppropet som stöds av tusentals läkare i

världen, även i Sverige. De har under senare år sett en dramatisk ökning av svåra och kroniska sjukdomar; inlärnings-, koncentrations- och beteendestörningar hos barn, svårbehandlade blodtrycksförändringar, hjärtrytmstörningar, hjärtinfarkt och stroke hos allt fler yngre, Alzheimers, epilepsi, cancer, huvudvärk, kronisk utmattning, sömnlöshet, nerv- och mjukdelsmärtor m.m. Symptom försvinner ofta på kort tid om strålningen reduceras och läkarna ser mikrovågorna som förklaring.

2008 års nobelpristagare Montaguier leder det vetenskapliga rådet för ARTAC, ett team erfarna forskare där onkologiprofessor Belpomme ingår; ”Elöverkänslighet är inte psykosomatisk”, ”EMF har stor påverkan på hjärnan. Den viktigaste effekten är öppnandet av blod-hjärnbarriären vilket gör att gifter tränger in i hjärnan där de orsakar olika sjukdomstillstånd och neurodegenerativa sjukdomar”, ”omedelbara åtgärder krävs” säger han (2012). I skolor i Frankrike har man börjat ta bort det trådlösa nätverket.

Enligt strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) är strålning från mobiltelefoner och andra trådlösa nätverk långt under gränsvärdet i Sverige. Men de gränsvärden som SSM har satt tillhör de absolut högsta i världen och är inomhus 100 000 gånger högre än Europarådets rekommendationer. De är baserade på kortvariga effekter och de långsiktiga har inte tagits med i beräkningen.

Lästips:

Läkaren Lena Hedendahls "Barn och EMF". <http://tinyurl.com/7qwfs97>

Professor Magda Havas;
www.magdahavas.com

Youtube channel:
www.youtube.com/magdahavas

Barry Trower, pensionerad fysiker som arbetat inom den engelska militären och där specialiserade sig på hur mikrovågor kan användas som vapen mot människor. På youtube berättar han om genetiska skador på flickors äggceller.

Dr. Andrew Goldsworthys forskning om kryptokromer; Fåglar, bin och elektromagnetisk nedsmutsning. www.bio.ic.ac.uk/research/agold/goldsworthy.htm

www.vagbrytaren.org

www.feb.se
(Elöverkänsligas Riksförbund)

Sigun Rix

Tisdagen den 24 februari, i Studieförbundets lokaler, informerar Sigun Rix om elektromagnetiska fält och hur de kan orsaka olika sjukdomstillstånd.

Hon berättar också om sin elöverkänslighet, hur den sporrat henne att ta reda på forskarnas resultat och råd samt hur vardagen ser ut när den slår till. Liksom hur man med hjälp av mätinstrument kan mäta fältets styrka och hur hon och andra skyddar sig mot strålning.

Verksamhetsberättelse 2014

Naturskyddsföreningen i Ystad är lokalförening inom Svenska Naturskyddsföreningen och dess länsförbund, Naturskyddsföreningen i Skåne.

Naturskyddsföreningen i Ystad har under året samarbetat med Naturskyddsföreningens lokalkretsar i Tomelilla, Skurup, Sjöbo och Simrishamn.

Exkursioner, föredrag och bildvisningar har dessutom arrangerats tillsammans med Studieförbundet och Naturskyddsföreningarna i Tomelilla, Sjöbo, Simrishamn och Skurup, föreningar med verksamhet i Sandskogen, Korpen, Friluftsförbundet, KFUK/M-scouterna, Ystads Ridklubb, Planteringsvännerna, KFV Ystad, Ystads Handikappråd-HSO, Ystads Orienteringsklubb.

Representation

Naturskyddsföreningens i Ystad styrelse 2013: Bert Rydhagen, ordf., Raija Lanås, v. ordf., Bengt Celander, sekreterare, Lisbeth Borgström, kassör, Kurt Ivarsson, Margareta Lennartsson Nørregård,

Helen Nilsson. Suppleanter: Ingrid Wilén, Lena Holmqvist, Anja Larsson och Simon Lundin.

Revisorer: Kerstin Nilsson och Berit Larsson. Suppleanter: Birgit Andersson och Bruno Andersson.

Naturskyddsföreningens i Ystad representant till Naturskyddsföreningens riksstämma: Årsmötet beslöt lämna styrelsen befogenhet att utse representant.

Naturskyddsföreningens i Ystad representanter vid NF:s i Skåne årsmöte: Årsmötet beslöt lämna styrelsen befogenhet att utse representanter.

Naturskyddsföreningens i Ystad ledamot NF:s i Skåne kretsråd: Årsmötet beslöt lämna styrelsen befogenhet att utse representant.

Naturskyddsföreningens i Ystad valberedning: Sigun Rix, Göran Prahll och Christer Salomonsson.

Årsmöte, styrelsemöten.

Naturskyddsföreningens i Ystad årsmöte hölls den 19 mars 2014.

Ledamöter i styrelsen samt ordförande i styrelsen, tillika föreningen, valdes.

Naturskyddsföreningen i Ystad har haft nio ordinarie styrelsemöten.

Redaktionen för YstadNatur har träffats tre gånger.

Medlemmar

Naturskyddsföreningen i Ystad hade vid 2014 års utgång 531 medlemmar.

Exkursioner, föreläsningar, m.m.

6 januari

Trettondagslunken lockade 50 personer från Ystad och Tomeilla. 2 örnar i luften. Kurt Ivarsson ledare.

9 februari

Vintervandring längs Lyckåsstigen i Fyledalen. 19 personer fick se 8 örnar, salskrake. Kurt Ivarsson ledare.

24 februari

Bildvisning. Kretsens egna medlemmar visar sina bilder. Studiefrämjandets lokal i Ystad. 14 personer närvarande.

5 mars

Johan Hammar visar bilder på Ystads Stadsbibliotek under titeln "Det vilda Skåne".

15 mars

Röjning i Skarviken. 7 personer jobbade med grensax, såg och räfsor.

19 mars

Årsmötet avhölls med sedvanliga förhandlingar. Efter mötet visade Bosse Lasson bilder från en resa med "Hurtigrutten".

23 mars

Fyledalens förkastningszon. Tillsammans med geologen Karl Ljung fick vi en redogörelse kring Tornqvist zonen och Juratiden för 200 miljoner år sedan. En populär exkursion för 70 personer.

6 april

Flyttfågelsträcken är en traditionell utflykt på våren. I den täta dimman blev flyttfågelsträcken helt osynliga. 28 personer deltog. Kurt Ivarsson ledde.

21 april

Åvandring. Simon Lundin guidade 13 personer längs Norreå och Fröslövsbäcken till Knappdala.

10 maj

Gårdlösaleden och Listarums naturreservat. Via tåg och bil till Smedstorp. Redan vid starten hördes gök och näktergal i den vårliga grönskan. 11 personer vandrade.

24 maj

Djurrödsbäckens naturreservat söder Andrarum. 26 personer från Ystad och Tomelilla var nyfikna på det nybildade reservatet. Vattenklöver, tätört och majnycklar blommade i rikkärret.

29 maj

Benestads backar och en botanisk exkursion. 20 personer.

5 juni

Naturnatt i Hagestad med Margareta Nörregård i ledningen. 9 personer kunde lyssna till nattskärria och morkulla som flög upp när mörkret sänkte sig. Övernattning i skyttepaviljongen vars väggar släppte igenom den tidiga fågelsången.

6 juni

Gökottan följde efter naturnatten. Här fick vi höra sommargyllingen som flöjtade länge borta vid Tyge å.

15 juni

Skarviken blev platsen där vi firade Vilda blommornas dag. I högt obetat gräs fick vi se tiggarranunkel och brudbröd. 10 personer.

7 juli

Kabusafältet och en botanisk exkursion. Kerstin Svensson ledde gruppen på 28 personer genom intressant växtlighet. Efter åskväder bjöd Östersjön på stilla vatten vid kvällens fika.

21 juli

Cykeltur från Ystads Stadsbibliotek till Hassellunden öster om Ö Sandskogsvägen. 7 personer. Flera hasselnötter finns redan i lunden.

11 augusti

Nybrofältet och en botanisk exkursion. 11 personer. Starka färger på himlen när solnedgången färgade åskmolnen.

7 september

Sandskogens dag. Vacker solig varm dag lockade endast 90 personer och 13 barn att starta tipsrundan. Endast Korpen, Friluftsförbundet och Planteringsvännerna visade sina aktiviteter.

10 september

Hjortbröl vid Baldringe kyrka. I mörkret startade Ingemar Jönsson med att berätta om olika hornprydda djur i våra skogar. Svagt brölände i år. 29 personer deltog.

28 september

Flyttfågelsträcken vid Sandhammaren samlade 30 personer i strålände solsken.

19 oktober

Bergsjöholmsskogen bland gamla ekar och bokar guidade Bert Rydhagen 27 personer från kretsarna i Ystad och Tomelilla.

2 november

Fyledalen med Nybroåns meandring.

16 november

Träd i staden startade i Norra Promenaden med Planteringsvännerna som guide. 50 personer med Per Larsson som guide.

23 november

Vandring från Krageholmssjön till Ellestadsjön med 13 personer som fick se 11 hornugglor som sökt skydd i lärkträden på Roligevägen.

3 december

Årets bilder i Tomelilla samlade 30 personer med 12 ifrån Ystad.

Skrivelser

Till Samhällsbyggnadsnämnden.
Yttrande över Program för Bredastensområdet, Ystads kommun.

Till Samhällsbyggnadsnämnden.
Yttrande över Detaljplan för Lillö 1 m.fl.

Till Samhällsbyggnadsnämnden.
Yttrande över Fördjupad översiktsplan med miljökonsekvensbeskrivning – staden Ystad 2030.

Sammanträden, konferenser m.m.

Lisbeth Borgström, Margareta Nörregård och Bert Rydhagen har deltagit i HUT Skånes vattenmöten.

Bert Rydhagen har som Naturskyddsföreningens suppleant i Vattenrådet för Nybroån, Kabusaån och Tyke å deltagit i fyra sammanträden.

Som Vattenrådets representant i Sydkustens Vattenvårdsförbund har Bert Rydhagen deltagit i tre sammanträden, varav ett årsmöte.

Bengt Celandier, Kurt Ivarsson och Bert Rydhagen deltog i ett sammanträde med arbetsgruppen för ÖMAS, Kabusa skjutfält.

Lisbeth Borgström och Bert Rydhagen deltog i planeringsmöte med våra grannkretsar den 25 nov.

Övrigt naturvårdsarbete

En grupp från styrelsen såg över holkarna i Sandskogen, förnyade fästeanordningar och tog ner defekta för reparation.

NFY inbjöds att medverka i en Ungdomsmässa mot droger. Vi fanns på plats med utställning och informationsbord.

NFY har stöder genom medlemskap Kungsörn 72, Hörjelgårdens vänner och Storkprojektet.

Kurt Ivarsson och Bert Rydhagen invigde utställningen Kroknäbbar på Klostret.

Bert Rydhagen har informerat om föreningens verksamhet för Rotary, Planteringsvännerna och i Radio Active.

Bert Rydhagen höll under våren studiecirkel på temat Fåglar från början.

Bert Rydhagen deltog i 200-årsjubileum av Hörjelgårdens tillkomst.

Skarviken har inte betats under året.

Tack!

Styrelsen i NFY vill tacka alla som under året bidragit till arbetet för en god miljö i vår kommun. Vi har under året haft fler medlemmar än någonsin och det förpliktar. Ett mål är att få fler att bli aktiva i föreningens arbete. Vi har haft en god uppslutning på exkursioner och möten. Vi tackar också för extra bidrag som tillåter oss att t.ex. ge ut vår tidskrift YstadNatur. Styrelsen hoppas på fortsatt intresse under kommande år.

För styrelsen i Naturskyddsföreningen i Ystad.

Bert Rydhagen, ordf.

Kallelse till kretsstämma

Medlemmarna i Naturskyddsföreningen i Ystad kallas härmed till ordinarie kretsstämma (årsmöte) onsdagen den 18 mars 2015 kl. 19.00 i Sjövärnskårens lokal i Småbåtshamnen. Efter årsmötet bildvisning av Lena Holmqvist "Kryssning Färöarna – Island – Orkneyöarna".

Dagordning

1. Val av ordförande för stämman.
2. Val av sekreterare för stämman.
3. Val av två protokollsjusterare att jämte ordföranden justera protokollet.
4. Fråga om stämmans stadgeenliga utlysande.
5. Styrelsens verksamhetsberättelse och ekonomiska berättelse.
6. Revisorernas berättelse.
7. Fastställande av resultat- och balansräkningar.
8. Fråga om ansvarsfrihet för styrelsen för föregående års förvaltning.
9. Beslut om antalet styrelsemedlemmar och suppleanter och mandatperioder för dessa.
10. Val av ordförande för kretsen, tillika styrelsen.
11. Val av övriga styrelseledamöter och suppleanter.
12. Ev. fyllnadsval.
13. Val av två revisorer och två revisorssuppleanter.
14. Val av tre ledamöter i valberedningen.
15. Ärenden som väckts genom motion.
16. Förslag från styrelsen om ändringar i kretsstadgarna (se nedan).
17. Övriga frågor. Förslag från stämman för diskussion, ej beslut. Information från styrelsen.
18. Stämmans avslutande.

Punkt 16 gäller mindre ändringar i stadgarna för anpassning till riksföreningens stadgar. Förslaget kommer att finnas tillgängligt på NFY:s hemsida senast en månad före årsmötet och hos ordföranden.

Närproducerat

enligt Sparbanken Syd

Susanne Kallur, VD Sparbanken Syd

Sparbanken Syd är den enda banken i världen som helt och hållet fokuserar på södra Skåne. Det har vi gjort i snart 200 år och det gör att vi kan ge dig vad vi kallar närproducerad rådgivning - råd som är fast förankrade i den verklighet där du själv befinner dig.

Som kund hos oss kan du dessutom känna dig lite stolt. Vi har inga aktieägare som ska ta del av vår vinst, så istället kan vi återinvestera

i föreningsliv, skolprojekt, idrott, näringsliv och kultur som på kort och lång sikt bidrar till en positiv utveckling av vår region.

Varmt välkommen, som ny eller gammal kund.
Susanne Kallur, VD

Sparbanken Syd

Fotlisan

Fotvård - Medicinsk, auktoriserad fotterapeut.

Eva Hultberg

Tel 0411-177 50

Jag finns på Lurendrejargränd 1 (bakom Sagahuset).

Handikappvänligt

Hur mår dina fötter?

Jag erbjuder
medicinsk fotvård
i min nyrenoverade
handikappanpassade
salong

**Välkommen
att ringa för
tidsbokning!**

Kristina Persson

Dipl. Med. Fotvårdsspecialist

*Kyrkogårdsgatan 17 B
271 31 Ystad*

0702-01 97 01

KFV YSTAD

söker nya medlemmar, hjälpande händer, material

Katastrofhjälp Fåglar Vilt (KFV) Ystad har funnits i Ystad ca 25 år. Varje år rehabiliterar vi ett fyrtiotal fåglar, igelkottar. Vi är också utbildade att tvätta oljeskadade fåglar. Vi kommer nu att få tillgång till nya, fräscha lokaler för rehabilitering av fåglar. För nu kunna utveckla verksamheten söker vi: Nya medlemmar, stödjande som aktiva – vi behöver Er! Hjälpande händer för att bygga voljäarer m.m. i den nya lokalen. Byggmaterial, kyl/frys, burar för fåglar, igelkottar m.m. Vi vet just nu inte så exakt vad som behövs.

Läs om vår förening på:
www.kfvystad.se
www.kfv-riks.se

Frågor till Bert Rydhagen, 0411-16979

VÄLKOMMEN TILL

STANS AUKTORISERADE HÄLSOBUTIK

STORTORGET 12
 YSTAD
 Tel 0411/109 69

FISKE SPORTBODEN

— ALLT INOM FISKE OCH FRITID —

Fiske och Sportboden har satsat ännu mer på friluftslivsprodukter.

Vi säljer Haglöfs, Pinewood, Didriksson, Merrell, Salomon, Viking, Tretorn m. fl.

Hjärtligt Välkomna

Medlemsbilder

Tre älgar vid Sandhammaren - Lisbeth Borgström

Svartfläckig blåvinge - Nils Ryrholm

Åsfly - Nils Ryrholm

Nästa nummers tema: *Träd*

Sandhammarens strand - David Altengård

 *Naturskyddsforeningen
i Ystad*